

του στη Μέση Ανατολή. Ιδιαίτερα κατά την πρόσφατη Ιντιφάντα, οι κληρονόμοι των Εβραίων που υπέστησαν 2.000 χρόνια ταπεινώσεων και διωγμών, μετετράπησαν σε διώκτες ικανούς να γκετοποιούν τους Παλαιστινίους και να εφαρμόζουν τη λογική της συλλογικής ευθύνης εναντίον οικογενειών και αμάχων, έγιναν ικανοί με δυο λόγια να ταπεινώνουν και να προσβάλλουν τους Παλαιστινίους όπως ταπεινώνονταν και προσβάλλονταν οι δικοί τους πρόγονοι.

Το ισραηλινο-παλαιστινιακό ζήτημα έχει εξελιχθεί σε καρκίνωμα όχι μόνο της Μέσης Ανατολής, αλλά και των σχέσεων ανάμεσα στο Ισλάμ και τη Δύση, και οι μεταστάσεις του εξαπλώνονται ταχύτατα σε όλον τον πλανήτη. Μια διεθνής επέμβαση για την εγγύηση της δημιουργίας, της ύπαρξης και της βιωσιμότητας ενός παλαιστινιακού κράτους έχει καταστεί ζωτικά επιτακτική χάριν της ανθρωπότητας.

Κατά την τελευταία δεκαετία έχει κατά το ήμισυ αναδυθεί μια **παγκόσμια κοινωνία**: διαθέτει ήδη το επικοινωνιακό της δίκτυο (αεροπλάνο, τηλέφωνο, φαξ, Ιντερνέτ) που ήδη διακλαδίζεται παντού· διαθέτει την οικονομία της, παγκοσμιοποιημένη ντε φάκτο, η οποία όμως στερείται των ελέγχων μιας οργανωμένης κοινωνίας· έχει το οργανωμένο της έγκλημα (μαφίες, δίκως των ναρκωτικών και της πορνείας)· έχει εφ' εξής την τρομοκρατία της.

Δεν διαθέτει όμως την οργάνωση, το δίκαιο, τους θεσμούς εξουσίας και ρύθμισης για την οικονομία, την πολιτική, την αστυνόμευση, τη βιοσφαίρα. Της λείπει ακόμη η κοινή συνείδηση του πλανητικού πολίτη.

Η παγκοσμιοποίηση της τρομοκρατίας συνιστά ένα στάδιο της επίτευξης της παγκόσμιας κοινωνίας, διότι η Αλ Κάιντα δεν έχει ούτε κρατικό κέντρο, ούτε εθνικό έδαφος· αγνοεί τα σύνορα, διαπερνά τα κράτη και δικτυώνεται σε όλον τον κόσμο· η οικονομική της δύναμη και η στρατιωτική της ισχύς είναι υπερεθνικές. Καλύτερα κι από κράτος, διαθέτει ένα μυστικό κέντρο, ευκίνητο και νομαδικό. Η οργάνωσή της χρησιμοποιεί όλα τα ήδη παρόντα δίκτυα της παγκόσμιας κοινωνίας. Η παγκοσμιότητά της είναι τέλεια. Ο θρησκευτικός της πόλεμος είναι ένας εμφύλιος πόλεμος στους κόλπους της παγκόσμιας κοινωνίας.

Η μηχανή αυτή της τρομοκρατίας χωρίς σύνορα, διακλαδισμένη σ' ολόκληρο τον κόσμο, τροφοδοτούμενη από την τεράστια απογοήτευση και απελπισία, εμψυχωμένη από μια παράφρονα πίστη, αποκάλυψε ξαφνικά την καταστροφική της δύναμη τη στιγμή που η δολοφονική βία μιας φανατικής βαρβαρότητας κατάφερε να χρησιμοποιήσει τα πλέον σύγχρονα επιτεύγματα της τεχνικής βαρβαρότητας. Ο αγώνας εναντίον του Μπιν Λάντεν δεν μπορεί να είναι πόλεμος (ο οποίος διεξάγεται πάντοτε μεταξύ κρατών), είναι ζήτημα αστυνόμευσης και πολιτικής. Με τον βομβαρδισμό όμως του Αφγανιστάν, μετατρέπεται ένας πόλεμος μεταφορικός σε πόλεμο πραγματικό (Max Pagét) και προκαλούνται θύματα πολέμου, αντί να επιλεγεί μια δράση προσαρμοσμένη στον αγώνα εναντίον ενός πλανητικά διακλαδισμένου εχθρού, ο οποίος απαιτεί μια πολύ πιο σύνθετη και κοινή πλανητική αντιμετώπιση.

Εάν αφεθεί ως έχει, η δυναμική που προέκυψε την 11η Σεπτεμβρίου θα πολλαπλασιάσει και θα επιδεινώσει τους κινδύνους.

Ο οικονομικός κίνδυνος. Η αλληλεξάρτηση που χαρακτηρίζει την παγκοσμιοποιημένη οικονομία την καθιστά εύλωτη, γεγονός που επιτείνει η απουσία ενός ουσιαστικού συστήματος ρυθμίσεων· μια γενικευμένη κρίση, ενδεχόμενο που δεν μπορεί να αποκλειστεί, θα αποτελούσε

φυτώριο για το ξεφύτρωμα νέων δικτατοριών, και μάλιστα ολοκληρωτισμών, όπως είχε συμβεί και με την κρίση του 1929. Γενικότερα δε, η αλληλεξάρτηση όλων εκείνων των στοιχείων που συναποτελούν την πλανητική εποχή καθιστά τη μοίρα του κόσμου πολύ πιο εύθραυστη.

Ο υστερικός κίνδυνος. Η διαρκής και πολύμορφη απειλή που υφίστανται οι Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς και το ξέσπασμα του αντιαμερικανισμού δεν μπορεί παρά να ευνοήσουν υστερικές υπερδιεγέρσεις που θα παροξύνουν τους μανιχαϊσμούς και τις αμοιβαίες δαιμονοποιήσεις.

Το ισραηλινο-παλαιστινιακό καρκίνωμα επιδεινώνεται· εαν δεν δοθεί σύντομα λύση στη διένεξη, οι μεταστάσεις του θα γίνουν αθεράπευτες. Το αντι-ισραηλινό κύμα, που έχει μετατραπεί σε κύμα ταυτόχρονα αντισημιτικό και αντιαμερικανικό, αναβιώνει τις θεωρίες της μεσαιωνικής Ευρώπης που θέλουν τους Εβραίους να πίνουν το αίμα των παιδιών, να μιάνουν το πνεύμα και το σώμα (μεταδίδοντας το AIDS), να απεργάζονται ύπουλα την κυριαρχία τους στον κόσμο.

Η καθοδήγηση του Σαρόν δεν είναι απλώς κακή, οδηγεί το Ισραήλ στον δρόμο της μελλοντικής αυτοκτονίας, ακόμη κι αν η αυτοκτονία αυτή συνοδευτεί από το πυροτέχνημα των διακοσίων ισραηλινών πυρηνικών κεφαλών που μπορεί να καταστρέψει ένα μεγάλο τμήμα της αραβικής ανθρωπότητας. Η αδυναμία των Ηνωμένων Πολιτειών, των Ευρωπαϊκών κρατών, των Ηνωμένων Εθνών να επιβάλουν μια διεθνή στρατιωτική παρουσία μεταξύ των αντιμαχομένων, διαχωρίζοντας τις δύο εδαφικές περιοχές σύμφωνα με τα σύνορα του 1967, μπορεί να οδηγήσει σε μια ιστορική καταστροφή άνευ προηγουμένου.

Δεν μπορούμε επίσης να αποκλείσουμε το ενδεχόμενο το ωστικό κύμα των τρομοκρατικών εκρήξεων του μπινλαδενισμού να συμπαρασύρει αλυσιδωτά τα διάφορα μουσουλμανικά καθεστώτα, εις όφελος όχι της δημοκρατίας, αλλά του θρησκευτικού φανατισμού.

Τέλος, είναι πλέον ορατοί, πιεστικοί και επείγοντες οι πυρηνικοί, βακτηριολογικοί και χημικοί κίνδυνοι που επικρέμονται στρατοσφαιρικά πάνω από τον πλανήτη.

Ο εικοστός αιώνας είδε να συνάπτεται η συμμαχία μεταξύ δύο βαρβαροτήτων, μιας βαρβαρότητας καταστροφών και σφαγών με καταβολές στα βάθη της ιστορίας, και μιας άλλης βαρβαρότητας σύμφυτης με τον πολιτισμό μας, προϊόντος της ανώνυμης και παγερής βασιλείας της τεχνικής και μιας σκέψης που αγνοεί κάθε τι που δεν σχετίζεται με τον υπολογισμό και το κέρδος. Ο μπινλαδενισμός συνιστά μια νέα συνάρθρωση των δύο βαρβαροτήτων. Τούτου λεχθέντος, δεν πρέπει να παρασιωπάμε το γεγονός ότι και ο δικός μας πολιτισμός περικλείει μια βαρβαρότητα, ότι η βαρβαρότητα αυτή παράγει δυνάμεις αποσύνθεσης και θανάτου, και ότι στη δική μας επιστημονική και τεχνική υπερανάπτυξη αντιστοιχεί μια διανοητική και ηθική υπανάπτυξη. Εξακολουθεί, πάντως, ο πολιτισμός αυτός να έχει δύο αναντικατάστατες αρετές: την κοσμικότητα και τη δημοκρατία, όσο κι αν η τελευταία έχει ατροφήσει.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Δύση γενικότερα αμφιταλαντεύονται μεταξύ δύο δρόμων: εκείνον της τρέλλας που οδηγεί στην καταστροφή, και εκείνον της σωφροσύνης που είναι δύσκολος και αβέβαιος. Ο δρόμος της τρέλλας είναι ο δρόμος της σταυροφορίας, της δαιμονοποίησης, του τυφλού μανιχαϊσμού (καθόσον υπάρχουν στοιχεία του κακού μέσα στο καλό, αλλά και στοιχεία του καλού μέσα στο κακό)· είναι ο

δρόμος της πολεμικής υστερίας που οδηγεί στις μαζικές σφαγές από όλες τις πλευρές. Αντιθέτως, η επίγνωση των κινδύνων μπορεί να αποτελέσει το κέντρισμα για την επιλογή του δρόμου της σωφροσύνης. Ο δρόμος αυτός συνεπάγεται την πλήρη συνείδηση της αλληλεγγύης μεταξύ των ανθρώπων και του κοινού πεπρωμένου του πλάνητη. Περισσότερο από το «είμαστε όλοι Αμερικανοί», είμαστε όλοι τέκνα και πολίτες της Γης· παρομοίως, οι Ηνωμένες Πολιτείες οφείλουν να αρθούν στο ύψος του «δεν είμαστε μόνο Αμερικανοί».

Συνεπάγεται ο δρόμος της σωφροσύνης τη συνειδητοποίηση όχι μόνον αυτού που μας θύμιζε ο Πωλ Βαλερύ μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ότι δηλαδή οι πολιτισμοί είναι θνητοί, αλλά και του ότι αυτή καθαυτή η πλανητική ανθρωπότητα είναι θνητή. Συνεπάγεται τη συνειδητοποίηση ότι σήμερα η μόνη εναλλακτική λύση στη δημοκρατία είναι το μίσος. Διότι εάν η δημοκρατία καταστραφεί, τίποτε δεν θα θριαμβεύσει παρά το μίσος. Συνεπάγεται την αναγνώριση της στοιχειώδους ηθικής αρχής ότι ποτέ δεν θα επιτευχθεί ένας αξιοπρεπής κόσμος με αναξιοπρεπή μέσα.

Συνεπάγεται τη συνειδητοποίηση της ζωτικής πλέον ανάγκης να οικοδομηθεί μια παγκόσμια κοινωνία· μόνο μια παγκόσμια κοινωνία μπορεί να αντιμετωπίσει την παγκόσμια τρομοκρατία. Εξ ου και η ανάγκη να ξεπεραστεί η οικονομιστική ιδεολογία που εναποθέτει στην αγορά το έργο της ρύθμισης της παγκόσμιας κοινωνίας, τη στιγμή που είναι η παγκόσμια κοινωνία αυτή που πρέπει να ρυθμίζει την παγκόσμια αγορά.

Το νέο είδος πολέμου καθιστά αναγκαίο ένα νέο είδος ειρήνης. Επιτάσσει, τη στιγμή που κηρύσσεται ο πόλεμος στην τρομοκρατία, να κηρυχθεί η ειρήνη στο Ισλάμ, έτσι ώστε να διαχωριστούν ριζικά οι αφιονισμένοι φανατικοί από το σύνολο των μουσουλμάνων. Αυτό δε απαιτεί να επιτευχθεί το ταχύτερο δυνατό μια δίκαιη ειρήνη στη Μέση Ανατολή.

Η αυτοκρατορική πολιτική πρέπει να αντικατασταθεί από μια πολιτική πλανητικής συνομοσπονδίας. Εκτός από την Κίνα, την Ινδία, την Ευρώπη, τη Λατινική Αμερική, είναι απαραίτητο να συγκροτηθούν μεγάλα συνομοσπονδιακά σύνολα που θα αποτελέσουν τις μεγάλες επαρχίες του πλανήτη, μεταξύ αυτών και ένα μεγάλο αραβο-μουσουλμανικό σύνολο που θα αναβιώνει το χαλιφάτο στις σημερινές συνθήκες.

Μια πολιτική πολιτισμού είναι η μόνη απάντηση στον πόλεμο των πολιτισμών. Συγκεκριμένα, ένα σχέδιο Μάρσαλ για τις πιο εξαθλιωμένες ζώνες του πλανήτη. Επίσης, μεταξύ άλλων, μια μαζική κινητοποίηση της νεολαίας των ευκατάστατων χωρών για την προσφορά επιτόπιας αρωγής στις απόκληρες χώρες, καθώς και ένας παγκόσμιος οργανισμός φαρμάκου και ιατρικής περίθαλψης για τους πληθυσμούς που αδυνατούν να καλύψουν το κόστος τους.

Τέλος, το νέο είδος πολέμου καθιστά αναγκαίο ένα παγκόσμιο κέντρο του αντιτρομοκρατικού αγώνα, αρκούντως διακλαδισμένο. Η αμερικανική πολιτική άρχισε με ένα ζιγκ-ζαγκ μεταξύ τρέλλας και σωφροσύνης, μεταξύ αυτοκρατορικού πολέμου και συνομοσπονδιακού πολέμου, μεταξύ αναισθησίας και συνείδησης. Ύστερα από αυτό το ζιγκ-ζαγκ μεταξύ των δύο δρόμων, η μαζική και συνεχιζόμενη επέμβαση στο Αφγανιστάν πάει προς τον κακό δρόμο· παραμένει όμως ο άλλος δρόμος εφικτός.

Η ώρα για να ανταποκριθούμε στην πρόκληση της πολυπλοκότητας του κόσμου έχει σημάνει: οφείλουμε να αναγνωρίσουμε τις αμφισημίες και τις αντιφάσεις που υπάρχουν σε όλα τα πεδία, σε όλα τα στρατόπε-

δα· οφείλουμε να αναγνωρίσουμε τις σχέσεις και τις αναδράσεις μεταξύ του όλου και των μερών.

Είμαστε όλοι υποχρεωμένοι να διεξαγάγουμε μέσα μας έναν μεγάλο πνευματικό αγώνα. Το ανθρώπινο πνεύμα έχει τη δυνατότητα για τα χειρότερα κακά: την ακατανοησία, την τυφλότητα, την αυταπάτη, την τρέλλα. Έχει όμως και τη δυνατότητα της λογικής, της διαύγειας, της κατανόησης, της συμπόνιας.

Στη σημερινή βάρβαρη κατάσταση του κόσμου δεν υπάρχει επίκαιρη λύση που να είναι αληθινά ενάρετη.

Οφείλουμε ταυτοχρόνως να αποφύγουμε το χειρότερο και να πορευτούμε στον δρόμο τον καλό: προς την παγκόσμια κοινωνία και τη γη-πατρίδα.

Ίσως χρειαστεί να πλησιάσουμε ακόμη περισσότερο στο χείλος της αβύσσου προκειμένου να επιτευχθεί μια γνήσια κινητοποίηση δυνάμεων για τη σωτηρία, προκειμένου η παγκόσμια κοινωνία να πραγματωθεί ως κοινωνία εθνών και πολιτισμών συνασπισμένων εναντίον του θανάτου. Υπό τον όρο να μην μας συμπαρασύρει στον πάτο, η καταστροφή μετατρέπεται σε τελευταία ευκαιρία.

(μφρ: ΓΑ)

Το τελευταίο βιβλίο του Edgar Morin με τίτλο *L'identité humaine* κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις Seuil.